



№ 7

16 თებერვალი 1914 წ.

ეროვნული  
ბიულეტენი  
მიიღება ხელის მოწერა

წლიური ფასი

== 3 მან. ==

ყოველ კვირეული საზოგადო-ეკონომიური

და სალიტერატურო შურონი

წელიწადი მისამ

ცალკე ნომერი 5 კაპ.

რედაქცია ღიაა 9-3 საათ.

მისამართი: თბილისი, Габаевский пер. № 3 რედაქცია „კლდე“. დეპოზიტის: თბილისი კლდე.

ს ა რ ჩ მ ვ ი: 1. ფედერალიზმი. 2. სომეხ-ქართველთა ურთიერთობა. — ს. დადიანისა. 3. მიწის საკითხი. — ტყვიასი. 4. ძლივს. (მოთხ. გიუ-დე-მოხასხისა) თარგმანი — დ. ლეუაფა-სი. და ი. გრიშაშვილისა. 5. ზრუსა. — ეკალისა. 6. პოლიტექნიკუმი და სოფო-ლაკი. — თრითინასი. 7. უკანასკნელი ამბავი. 8. კადკო ტოტა რამ ქართულ მეცნიე-რულ ტერმინოლოგიაზე. — ე. ალშიბაიასი.

მიიღება ხელის მოწერა 1914 წ.

ყოველ კვირეულ საზოგადო-ეკონომიურ

და სალიტერატურო შურონალ

„კლდე“-ზედ.

|          |         |   |   |   |   |        |
|----------|---------|---|---|---|---|--------|
| ფ ა ს ი: | 1 წლით. | . | . | . | . | 3 მან. |
|          | 6 თვით. | . | . | . | . | 2 მან. |
|          | 3 თვით. | . | . | . | . | 1 მან. |

ცალკე ნომერი ყველგან 5 კაპ.

# ფედერალიზმი

ნათქვამია, ვაზი რომ დაავადმყოფდება ყველაზედ დიდ მოსავალს მაშინ იძლევაო. ასევე ემართებათ ფედერალისტებს. ისინი სრულებით ანგარიშს არ უწევენ იმ კრიზისს, რომელშიაც იმყოფება მთელი მათი პარტია და დიდის ზემოთ აცხადებენ: „წმინდაა და მტკიცე ის დროშა, რომელიც ჩვენ ხელში ავიღეთ და რომელიც მხოლოდ ერთი გაუძღვება ქართველ ხალხს ალორძინებისა და განახლებისაკენ.“ ჩვენ ვეჭვობთ რომ ამ სიტყვებმა კვლავ ჩაჰბერონ სული დაავადმყოფებულ ორგანიზმს ამ პარტიისას. ეს ავადმყოფობა უფრო ძირითადია, ვიდრე ეს ზოგიერთებს ჰგონიათ; იგი უბრალო ან დროებითი მოვლენა არ არის. ფედერალისტებს უხაროდათ, როცა უკანასკნელ არჩევნებში მათმა კანდიდატმა გაიმარჯვა. მაგრამ ასეთი გამარჯვება პარტიის სიძლიერის მაჩვენებელი არ არის, როგორც პარტიის უძლეობის მაჩვენებელი არ იქმნება ის გარემოება, თუ იგივე დებუტატი მართლა შეუფერებელი გამოდგა მათთვის. თავიანთ სიხარულში ფედერალისტებს დაავიწყდათ, რომ ქუთაისის არჩევნებში მათ მხარს თავად აზნაურობა უჭერდა. სწორედ ისე, როგორც თბილისში თავად-აზნაურობის კანდიდატს ფედერალისტები უჭერდნენ მხარს. აგრედვე, როცა პარტიიდან ზომიერ ელემენტების გასვლაზე ლაპარაკობენ, მათ ავიწყდებათ ერთი ფრიად საყურადღებო გარემოება: ვიღა დარჩება პარტიაში? სოციალ-ფედერალისტურ პარტიის განწმენდა მის გაუქმებას ნიშნავს, რადგანაც არსებითად იგი ზომიერი პარტიაა. პროგრამა? იკითხავთ თქვენ, იმათი პროგრამა რომ სოციალისტურია, უკიდურესი? დიახ, მაგრამ მარტო პროგრამა! სხვა დანარჩენში ისინი ზომიერები არიან. მათ პროგრამას სული არა აქვს, არა აქვს დამრავლებელი და გამწყობი სული, რომელიც ზრდის, ანვითარებს და აყალიბებს პარტიულ პიროვნებას. მათ ფილოსოფიაც კი არა აქვთ. მათ არა აქვთ დაახლოებით თუ გინდ ისეთი რამეც, რაც სოციალ-დემოკრატებისთვის მეცნიერული სოციალიზმია; ან რუს რევოლიუციონერებისთვის – თეორია პიროვნებისა, ამიტომ როგორც ხალხი აზრისა, ფილოსოფიისა ისინი „უნაფქვონი“ არიან. ისინი მუდამ სხვებისგან სესხულობენ ამ აზრს. სწორედ ამით აიხსნება, რომ მათ ფილოსოფიურ შემეცნებაში ყველა თეორიას ჰქონდა ადგილი, პროგრამაში კი სინდიკალიზმს, სოციალი-

ზაციას და ფედერალიზს. არჩილ ჯორჯაძე შემქმნელი პარტიისა უფრო მოაზროვნე იყო, ვიდრე პოლიტიკური მოღვაწე. მასში ქვეშაობების სული იბრძოდა და ამ ქვეშაობებს შორს მიჰყავდა იგი. იყო რა შეუდრეკელი მომხრე ერთგულებისა და გამსჭვალული ამ მარტოვე ქვეშაობებით, მისთვის არა მარტივსა და დიდს საბუთებს ეძებდა და მან ეს საბუთი სოციალიზმში ნახა. ეროვნული თავისუფლება მისთვის ვარსკვლავი იყო, სოციალიზმი მზე, მაგრამ მისი შეცდომა ის იყო, რომ მზის შუქზედ სურდა ვარსკვლავის დანახვა. და მას დაემართა ის, რაც უნდა დამართოდა ყველას: მზის დროს ვარსკვლავს ვეღარ ხედავდა და ვარსკვლავის დროს მზესა. მის მსოფლმხედველობას ნაციონალიზმი და სოციალიზმი შეადგენდა, რომლებიც ერთმანეთს ეწინააღმდეგებოდნენ და რომ ერთმანეთში როგორმე მოეთავსებინა, შეჰქმნა რაღაც მესამე—ფედერალიზმი.

შესაძლებელია განა პარტიას, რომელიც ეროვნულ უფლებათათვის ბრძოლას აპირობდა, სარჩულად პოლიტიკური ფედერალიზმი დასდებოდა? ჩვენ ვფიქრობთ რომ არა. ფედერალიზმით არჩილ ჯორჯაძემ მხოლოდ თავისი ძიება დაავიწყებინა, მან ავანსი გაიღო მომავლისთვის და ამით დროებით გადაანარჩუნა თავისი თეორია დაღუპვას, მაგრამ მას არ უფიქრნია იმაზედ, რომ ასეთი რამ თავისთავად მხოლოდ NONSENS-ია. რა არის ფედერალიზმი არსებითად? თავი დავანებოთ ყველა იმას რის თქმაც შეიძლება ამაზედ. ვსთქვათ მხოლოდ ის, რაც უფრო ახასიათებს მას. ფედერაცია კავშირია თანასწორ უფლებიან ერთა, ორგანიზაციათა, ერთეულთა. მას სხვა შინაარსი არა აქვს, მაგრამ ეს კიდევ ცოტაა. მოკლებული შინაარსს, იგი არც ფორმაა მართვა-გამგეობისა, სახელმწიფოსი, კონსტიტუციისა, იგი მხოლოდ კომბინაციაა. და განა შესაძლებელია პარტიულ პროგრამას, ან, რაც უფრო უკეთესია, ეროვნულ პროგრამას სარჩულად კომბინაცია დაედოს? ფედერალისტების პროგრამას კი სწორედ მარტო კომბინაცია უდევს სარჩულად.

ფედერალისტების პროგრამაში ფედერალიზმი არ არის შორეული რამ მოთხოვნილება. იგი ისეთივე მინიმუმია პროგრამისა, როგორც დემოკრატიული რესპუბლიკა, რომელიც შეიძლება ბურჟუაზიულ და სახელმწიფო პირობებშიაც განხორციელდეს. ფედერატიული კავშირი რუსეთში მოსახლე ერებისა აი მიზანის აზოგადოთ რუსულის ფედერალიზმისა. მაგრამ ეს უკანასკნელი დიდ ეჭვებს ჰბა-

დებს. გვეგონია, რომ რუსეთში ფედერალისტები არ არიან და ეს არც გასაკვირველია. რუსეთში ერები ისეთ პოლიტიკურ პირობებში სცხოვრობენ, რომ ფსიხოლოგიურად წარმოდგენილია, რომ მათ ერთსა და იმავე დროს რუსულ მონობიდან განთავისუფლების სურვილიც ჰქონდეთ და კვლავ შეკავშირებასაც. ბოლოს არც ის არის გამოკვლეული, რამდენად იქნება სასარგებლო ამა თუ იმ ერისთვის ეს კავშირი. მაგალითად რუსეთის კავშირი საქართველოსთან ფედერაცია კი არა mesalliance იქნება, აგრედვე საქართველოს კავშირი რუსეთთან არავისაარ პოლიტიკურ სარგებლიანობაზედ არ იქმნება დამყარებული, რადგანაც, განა, რა ხელსაყრელია პატარა საქართველოსთვის დიდი რუსეთის სახელმწიფო პოლიტიკაში ჩაბმა. ევროპის პატარა სახელმწიფოთა ცხოვრება გვიმტკიცებს, როგორ შორსა სდგანან ისინი დიდ სახელმწიფოთა პოლიტიკისაგან.

რამდენადაც სავსეა ფედერალისტების პროგრამა ამგვარ კომბინაციებით მომავლის შესახებ, იმდენად ნაკლებ წარმოდგენას იძლევა იგი თვით ავტონომიის შესახებ. მათი ავტონომია არ არის თვით არსი რამ, იგი მოკლებულია ყოველსავე საშუალებას სახელმწიფოებრივ განვითარებისას, რადგანაც წინ მას ფედერაცია უდგია და არსად არ უშვებს. ამრიგად იგი ქართველ ერის სრულ პოლიტიკურ იდეალს არ გამოხატავს და უვარგისობა პროგრამისა, რომელზედაც ამას წინადაც ვსწერდით. სწორედ აქ არის.

ა—ი.

## სომეხ-ქართველთა ურთიერთობა

საკითხი სომეხ-ქართველთა ურთიერთობისა ისეთივე ძველია, როგორც თვით ისტორია ამ ორი ერისა და, ვინ იცის, ეგებ იმ დროშიაც ჰქონდეს ფესვები, როდესაც მათი წინაპრები ევფრატის და ტიგროსის მიდამოებში და არარატის მთაგრეხილებში მომთაბარობდნენ. ისტორიულმა ბედმა თუ უბედობამ ეს ორი ერი უძველეს დროიდანვე მეზობლად დააბანაკა და მათი ინტერესები ერთმანეთში გადახლართა. იქ, სადღაც საუკუნეთა წიაღში, როდესაც ეგვიპტეს დამარცხების შემდეგ, საკაცობრიო

ასპარეზზე ძლიერდებოდა ასურეთმა შემოდგა ფეხი, მის გამკვლავებას მხოლოდ ის ძლიერი და მრავალრიცხოვანი ერი თუ იკისრებდა, რომელსაც ეჭირა ფართო ტერიტორია ორ მდინარეებს შორის და რომელიც შესდგებოდა ერთმანეთს ხალხთაგან: ქალდეველთა, ხეთელთა, აღაროდელთა, თუბალთა და სხვა და სხვათაგან, რომელთაც მეცნიერება ქართველთა უძველეს წინაპრებადა სთვლის. უკვე მოღლილი იყო ეს ერი ძლიერ მეზობლებთან ომებით, ველარ გაუძლო ამ ახალ ძალასაც და ძველ ქვეყანაში, ძველი კულტურის ჰეგემონია ასურეთს დაუთმო. ამ დაღლილობის დროს მოაწვა მეორე მხრით კიდევ, ასე მეშვიდე საუკუნეში ქრისტეს წინად, ფრიგიიდან გადმოსული ახალი ხალხი, სომხობა, და სწორედ ის ადგილები დაიჭირა, რომელიც იმ ერს ეჭირა. დაირღვა ქართველ წინაპართა მთლიანობა და ახალი ადგილების საძებრად დაიძრა. ორი გზით შემოვიდა ქართველობა მის უკანასკნელ სამშობლოში და ეს ორ ზღვათა შუა მდებარე პატარა ქვეყანა დაიჭირა და აღიარა იგი, ვინ იცის, უკანასკნელ სამშობლოდ, მაგრამ სომხებსაც აწვებოდნენ სხვა ხალხი, ისინიც აიძულეს გამოეფლოთ თითქმის ის გზები, რომელზედაც მის წინ ქართველობა მიდიოდა და მათი სამშობლოს უკანასკნელ განადგურების შემდეგ ხომ შეუჩერებლივ ისინიც აქ იხიზნებოდნენ. ბევრჯერ ეხსომება ქართველობას სომხის ერი მტრის ბანაკში, მაგრამ მიმხდომი კი ქართველი არასოდეს არა ყოფილა.

იქ, ისტორიის სიღრმეში, იმ ეპოქაში, რომლის შესახებაც უფრო თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ერი მთლიანი ერთეული იყო, ეროვნული ცხოვრება არ იყო იმდენად განვითარებული, რომ დაყოფილიყო იგი ჯგუფებად, წოდებებად, კლასებად... რა თქმა უნდა ეს დაყოფვა მაშინაც არსებობდა, მაგრამ ბრძოლა არ იყო მათ შუა, რადგანაც ამისთვის, საჭირო იყო შეგნება ამ დაყოფისა (იხ. ამის შესახებ მშვენიერი გვერდი ოტტო ბაუერის „націон. вопросъ и соц.-демокр.“ გვ. 181—182.) იგი ერთი ოჯახი იყო და ერთგულად იცავდა მის კერას, ერთნაირი ინტერესები ჰქონდა და ერთი მტერი ჰყავდა. ასეთი შემადგენლობისა იყო ეს ორი ერი და, თუ ისინი ერთმანეთს დაეჯახებოდნენ, ერთმანეთს დაეჯახებოდა სწორედ „ორი ერი“, როგორც ასეთი, რამდენადაც შეიძლება მაშინდელ ტომებს ერი უწოდოთ.

მაგრამ ასე თუ ისე, იმ დროინდელ ეპოქაზე თუ ითქმის ესა, თანამედროვე ეპოქაში საქმე რთულდება, რადგანაც თვით მცნება ხალხი, ერი, ეროვნება შეიცვალა. ერი იმგვარადვე ერთს მთელს სხეულს არ წარმოადგენს, რადგანაც თვით მის ფარგლებში არსებობს ინტერესთა სხვა და სხვაობა, მრავალი სხვა და სხვა ჯგუფი ებრძვის ერთმანეთს და ეცილება პირველობას.

მაშინ, როდესაც ისახებოდა და თანდათან ძლიერდებოდა ფეოდალიზმი-პატრონ-ყმობა და შემდეგში კი ბატონ-ყმური ურთიერთობა, სომხეთი უკვე აღარ არსებობდა, სომხის ერმა უკვე დაპყრობა სამშობლო მიწა-წყალი და გაბოგანოვდა. ცხოვრება რამდენჯერმე გადმობრუნდა, რამდენჯერმე შეიცვალა საზოგადოებრივი სტრუქტურა, ერა ნატურალური წარმოებისა სხვა და სხვა ქვეყანაში, სხვა და სხვა დროს გამოსცვალა კაპიტალისტურმა წესწყობილებამ და ფეოდალის ადგილი ბურჟუამ დაიჭირა. თუ უწინ მიწა შეადგენდა სიმდიდრისა და ცხოვრების წყაროს, ახლა მშობრავი კაპიტალი გამოვიდა ასპარეზზე. ცხოვრების ბატონი ახლა ის ჯგუფი, ის კლასი შეიქმნა, ვის ხელშია ეს კაპიტალი იყო. სომხის ერმა, რადგანაც მოკლებული იყო თავის საკუთარ მიწა-წყალს, როგორც ებრაელებმა, ვერ შექმნა, ვერ შეადგინა ფეოდალობა და აქა-იქ ებრაელებივით გაფანტული სომხის ერი იძულებული გახდა ალებ-მიცემობისათვის მიეყო ხელი. სომხის ერი, სომხის ერის ის ნაწილი, რომელიც საქართველოს ნიადაგზე გამოცხადდა, მდგომარეობამ აიძულა ეკონომიურ ურთიერთობაში შუამავალის როლი ეკისრა, რადგანაც ეს როლი ვისმე ხომ უნდა ჰქონოდა, რადგანაც ეს ელემენტი დროის მოთხოვნილება იყო და სხვას კი ამისთვის არავის ეცალა (ერეკლე მეფემ მაგალითად, თითონ გადმოასახლა თბილისში მრავალი სომხობა, რომ ვაჭრობისათვის ხელი მიეყოთ) ქართველებს ჰქონდათ თავისი სახელმწიფო, თავისი მიწა-წყალი; ერთი წოდება სახელმწიფოს გამაგრებას უნდებოდა, მეორე კიდევ მიწას დასცქეროდა და მთელს ერს თავისი შრომით ჰკვებავდა. მეჩვიდმეტე, მეთვრამეტე საუკუნოებში სომხობა საქართველოში ძლიერ ცოტა იყო და არც სიმდიდრე ჰქონდა ჯერ კიდევ შეძენილი, მაგრამ მეცხრამეტე საუკუნიდან, როდესაც საქართველოს პოლიტიკურ დამოუკიდებლობას ბოლო ეღებოდა, როდესაც ფეოდალიზმს ეკონომიური ნიადაგიც გამოეცალა და უსაქმოდ დარჩა მთელი წოდება,

ცხოვრება კი უკვე გარკვეულად შესდგა კაპიტალისტურ ნიადაგზე, აი მაშინ ამ უცხო ერის ელემენტს, რომელმაც უკვე მეფავშობილი შეაგროვა კოტაოდენი თანხა, მიეცა თავისი განსაკუთრებული დანიშნულება. სომხის ერმა საქართველოში ამ მესამე წოდების როლი სომხის ერმა იმიტომ ვამბობთ, რომ როდესაც სომხეთი დაეცა და ერი მთელს ქვეყანაზე გაიფანტა, მაშინ ერი არ იყო ავრე რიგად განთვითებული; ეს უბედურება მარტო ერთს რომელიმე წოდებას, ან კლასს კი არ დაატყდა, არამედ სამშობლოს განადგურება ერთნაირის ვაებით მოედო მთელს ერს. სომხის ერის ერთი ნაწილი (განურსჩველად წოდებისა, კლასებისა) თანდათან შემოიხიზნა საქართველოში, ჩვენი სახელმწიფოს მფარველობის ქვეშ დაისვენა, და გულუხვმა საქართველომაც თავისი მოწყალების კალთა გადააბერტყა.

საქართველოში შემოჭრილმა სომხობამ არ ინდომა, და არც შეეძლო, ამ ორ ბანაკში (მიწის მფლობელთა და მიწის მომქმედთა) შესვლა და, რადგანაც ნიადაგი მზად იყო ვაჭრობისათვის, ამას მოჰკიდა ხელი. ეს თითქმის საზოგადოებრივი კანონია, რომ აღრე თუ გვიან, ეს მესამე ელემენტიც უნდა გამოიყოს ერში, მაგრამ აქ ახალი ის იყო, რომ ეს ელემენტი უცხო ერმა მოგვცა. რა თქმა უნდა, რომელიმე წოდების კეთილდღეობა და სიმდიდრე ვერაფერი სანუგეშოა მთელი ეროვნებისათვის, მაგრამ ეროვნული ბურჟუაზია, ეროვნული კაპიტალი, ეროვნული მრეწველობა, ასე თუ ისე, აფართოებს საერთო კეთილდღეობის მასშტაბს; მაგრამ როდესაც ეს ძლიერი ნაწილი ერის ეროვნულ სხეულზე საზრდოობს და თითონ კი თავის მხრით არაფერს სამაგიეროს არ აძლევს, მაშინ იგი ერისათვის დიდად მავნებელია, რადგან ნაყოფიერ ეროვნულ ნიადაგს გამოჰფიტავს დი სისხლიდან დასცლის. სომხის ერის ის ნაწილი, რომელიც შემოიტესა საქართველოს ნიადაგზე, არა ბუნებრივად, არამედ ისტორიული პერტურბრაციის წყალობით, უნებურად და მოულოდნელად, უეჭველია, ვერ გახდებოდა საქართველოს შემადგენელ ნაწილად, მისთვის სასარგებლო და აუცილებელ ელემენტად. საქართველოში გადმოცვივნილი სომხობა ვერ იზრუნებდა მისთვის, რადგანაც ეს მისი არ იყო. იგი ან უნდა გათქვეფილიყო ქართველობაში, ან უნდა ეძებნა ახალი სამშობლო. პირველი არ მოხდა, რადგანაც სომხის ერი უნდა ვიფიქროთ საკმაოდ კულტურული იყო, რომ თავისი ეროვნული სახე შეენარჩუნებინა, მა-

შასაღამე იმ თავიდანვე დაუპირდაპირდა **სომეხთა** ინტერესები **ქართველთა** ინტერესებს, რადგანაც რასაც ისინი შეიძენდნენ, მიწას თუ სხვა სიმდიდრეს, როგორც **სომეხნი**, უნდა გამოსცლოდა **ქართველებს**. ერთის შემატება—მეორესი დაკლება იყო, ერთის გამდიდრება—მეორეს გაღატაკებას მოასწავებდა. ამ ნიადაგზე ერთმანეთს დაუპირდაპირდა ეს ორი ელემენტი და სომეხებს აუცილებლად უხდებოდა და უხდება ორგვარი ბრძოლა: იგი იბრძვის, როგორც **ბურჟუაზია საერთოდ და ამავე დროს, როგორც უცხო ერის წარმომადგენელი, უცხო ერის ბანაკში**. ამიტომ ქართველობას უხდება ბრძოლა სომეხებთან როგორც უცხო ელემენტთან, საკუთარ ტერიტორიაზე.

ქართული ფეოდალობა ინგრეოდა, ქართველი ფეოდალი, გულგრილად ელეოდა თავის მამა-პაპეულ სიმდიდრეს, იგი იმ ელემენტის ხელში გადადიოდა, რომელსაც მშობრავი კაპიტალი ჰქონდა და ასეთი ხომ სომეხები იყვნენ. ამ ორ წოდების შორის სრულიადაც არ არსებობდა წინააღმდეგობა, პირიქით, **ქართველი მემამულე მოწადინებული იყო მიწა, რომელიც მეტ ბარგად მიაჩნდა— გაეყიდა, სომეხობა კი ყიდულობდა და აქ ხელი ხელს ჰბანდა**. მეორე მხრით კი ეს მიწა ესაჭიროებოდა ქართველ მიწის მუშას, ქართველ გლეხს და მას კი ხელიდან ეცლებოდა, **ასე რომ აქაც ქართველი გლეხობა, ქართველი დემოკრატია იღვა სომეხის ბურჟუაზიის წინააღმდეგ**.

ვიღებთ რა მხედველობაში იმ მოსაზრებას, რომ თავდაპირველად საქართველოს ტერიტორიაზე შემოახიზნული სომეხობა არ იყო სოციალურად დაწინაურებული სხვა და სხვა ჯგუფებად, წოდებებად, კლასებად, რადგანაც მთელი სომეხობა ერთ ტაფაზე იწოდა, ერთი უბედურება ეუფლებოდა; რომ ეს უცხო ელემენტი შედგა ბურჟუაზიულ ნიადაგზე და დაუპირდაპირდა ქართველთა ინტერესებს საერთოდ, რომ ისინი უნდა გამოკვებულიყვნენ ქართველ ეროვნების სხეულზე და სამაგიეროს კი ვერაფერს მისცემდნენ და სხ., ჩვენ შეგვიძლია ვსთქვათ, რომ იმ თავითვე სწორედ **სომეხის ერი დაუპირდაპირდა ქართველ ერს**.

გავიდა დრო და ეამი და, თუ თავდაპირველად შემოსულმა სომეხობამ ერთიანად ბურჟუაზიის, ანუ უკეთ რომა ვსთქვათ, ვაჭრის როლი იკისრა, შემდეგში საქართველოს ტერიტორიაზე მოხდა ამ სომეხობაშივე დიფერენციაცია, რადგანაც თანდათან ემატებოდა სომეხობას ახალი ელემენტები, და უკა-

ნასკნელ 40—50 წლის განმავლობაში თანდათან ძლიერდება ოსმალეთიდან გაძვალ-ტყავებულ სომეხის გლეხობის ტალღა. რა ინტერესები ჰქონდა და აქვს ამ გლეხობას?

გიორგი ბერიძე  
ს. დადიანი.

### მიწის საკითხი \*)

გვეტყვიან: ევროპაში, სადაც დიდი სამრეწველო ცენტრებია, ჭირნახულის ფასი ძლიერ გაიზარდა, საქარხნო ნაწარმოების ფასმა კი მოიკლო; მაშასადამე, მეურნეობა უკეთეს პირობაშია, ვიდრე მრეწველობაა.

თუ ღრმად არ ჩაუკვირდი ამ მოვლენას, მართლაც ასე იფიქრებ, მაგრამ მცირეოდენი დაკვირვება კმარა, რომ გაფანტოს ეს მოჩვენება. საქარხნო ნაწარმოები, მართალია შედარებით ძლიერ გაიჟდა. მაგრამ სამაგიეროდ საქარხნო კაპიტალის შემოტრიალება უფრო ჩქარა ხდება, მაშასადამე, მისგან თავნისა და სარგებლის ამოგება უფრო მოკლე დროს განმავლობაშია შესაძლებელი, ვიდრე სამეურნეო თანხისაგან. მეურნეობა დამოკიდებულია ამინდზე, პურს, ღვინოსა და სხ., რაც უნდა ეცადო, განსაზღვრულ დროზე ადრე ვერ მოიყვან. მაშასადამე, აქ კაპიტალი მთელი წლის განმავლობაშია გაჩერებული, წელიწადში მარტო ერთხელ თუ შემოტრიალდება და ამიტომ სამეურნეო ნაწარმოები შედარებით ძვირად უნდა გაიყიდოს, რომ გაუთანასწორდეს წლიური მოგების მხრით საქარხნო კაპიტალს.

ამგვარად, სამეურნეო ნაწარმოების გაძვირება მხოლოდ იმას უნდა მივაწეროთ, რომ კაპიტალი დიდხანს არის აქ გაჩერებული უსარგებლოდ, საქარხნო წარმოებაში კი კაპიტალის ერთი ნაწილი წლის განმავლობაში რამდენჯერმე შემოტრიალდება.

მაშასადამე, სამეურნეო ნაწარმოების სიძვირე და საქარხნო ნაწარმოების სიიაფე—უბრალო ტენიკური განსხვავების შედეგია.

და აღარც ერთ მეურნეს აღარა აქვს ახლა იმედი და ღონე, რომ სამეურნეო კაპიტალისაგან იმაზე მეტი ამოიგოს, რამდენის ამოგებაც შეუძლია კაპიტალისტს საქარხნო კაპიტალისაგან.

დიაღ! კაი ხანია, უპირატესობა რომ დაჰკარგა

\*) ახ. „კლდე“ № 6.

სამეურნეო კაპიტალმა, და მიწა ზედმეტ მოგებას, რენტას აღარ იძლევა.

გამონაკლისს შეადგენენ მხოლოდ ქალაქის მამულები, რომელთა დანიშნულება სულ სხვაა, ვიდრე მეურნეობა.

გავიმეორებ: თანამედროვე აღებ-მიცემობამ, მიმოსვლის გაადვილებამ, მოსპო რენტა. და მამულის პატრონს არაერთარი უპირატესობა არა აქვს მექარხნეზე. პირიქით, მექარხნის მდგომარეობა ბევრი მხრით უკეთესია.

და, თუ მემამულეს ზედმეტი გადასახადი დაუდევით, მაშინ ხომ მექარხნის მდგომარეობა კიდევ უკეთესი იქნება და მეურნე მოერიდება მამულში კაპიტალის ჩაყრას. ამას კი მეურნეობის დაქვეითება მოჰყვება შედეგად.

ამგვარად, სოციალ-დემოკრატიის მუნიციპალიზაცია, რომელიც ზედმეტ გადასახადს ადებს მემამულეებს, მოასწავებს მეურნეობის ჩამორჩენასა და, მაშასადამე, მთელი საზოგადოების უკან დახევას, რადგან საზოგადოების კეთილდღეობა განიზომება, ბოლოს და ბოლოს, სამეურნეო ჭირნახულის რაოდენობით.

და სწორედ საკვირველი და გაუგებარია, რატომ იმეტებენ სოციალ-დემოკრატები მეურნეებს, როგორც ბუშებს ან გერებს, და რატომ ანიჭებენ მექარხნეებს უპირატესობას?!

შეიძლება გვითხრან კიდევ: რადგანაც კაპიტალისტებს პროგრესიულ გადასახადს დაადებენ შემოსავლის კვალობაზე, ეს გადასახადი გაათანასწორებს კაპიტალისტსა და მეურნესაო. მაგრამ არა! მემამულეს ჯერ იჯარას გადაახდევინებენ და მერე კიდევ პროგრესიულ გადასახადს მისი წმინდა მოგების შესაფერად. მაშასადამე, უპირატესობა ისევ მექარხნეებს ექნებათ.

იგივე შეგვიძლია ვსთქვათ მიწის ნაციონალიზაციის შესახებ, რომელსაც იცავს სოციალ-დემოკრატიის ერთი დიდი ჯგუფის ბელადი ლენინი. განსხვავება მხოლოდ ის არის, რომ მემამულემ სახელმწიფოს უნდა აძლიოს იჯარა (რენტა) და არა ერობას, ან მუნიციპალიტეტს. მაგრამ მაშინ ხომ ბიუროკრატიული სოციალიზმი გამეფდება და გზა შეეკვრის კერძო ინიციატივას, რომელიც ჰქმნის პროგრესს.

აქედან ის დასკვნა შეიძლება გამოვიყვანოთ, რომ უპირატესობა უნდა დაეთმოს. კერძო საკუთრებას, რომელიც მწარმოებელს ხალისსა და ინიციატივისა და შრომა შემოქმედების უნარს ანიჭებს.

მაგრამ საკუთრებაც არის და საკუთრებაც. ძველი რომაელი დემოკრატები იბრძოდნენ, რომ გაემრავლებინათ წვრილი მემამულენი, რომელნიც თავისი ხელით მუშაობდნენ, და შეემცირებინათ დიდ მემამულეთა რიცხვი. გრაკებისა და მათი მიმდევართა პოლიტიკის დედა აზრი ეს იყო. მაგრამ მათმა ცდამ ფუჭად ჩაიარა და ბუნებრივი სოციალური პროცესი საშუალო მემამულეთა გაბოგანოვებით დაბოლოვდა.

ამ მოვლენას ხელი შეუწყო ერთი მხრით ომი-ანობამ, მეორე მხრით მონათ მფლობელობამ.

იტალიაში რომ ძველად შინაური ომი იყო, ე. ი. იტალიელები რომ აუჯანყდნენ რომაელებს თანასწორ უფლებათა მოსაპოვებლად, ეს ომი დასრულდა არისტოკრატიის მეთაურის სულლას სრული გამარჯვებით (პირველ საუკუნეში ქრ. წ.) და ამ გამარჯვების შემდეგ ის იყო, რომ, თუმცა თანასწორი პოლიტიკური უფლებანი მიანიჭეს იტალიის ბევრ თემებსა და ქალაქებს, მაგრამ ბევრი თემი და ქალაქი, რომელიც უფრო დემნაშავე იყო, აპყარეს და აყრილთა მიწები საჯაროდ გაყიდეს.

იგივე სმსჯელი მიაყენეს რომაელ დემოკრატებსაც. ზოგი სიკვდილით დასაჯეს, ზოგი გააძევეს, მათი მიწები კი საჯაროდ გაჰყიდეს.

ამგვარად გაჩნდა დიდი მამულები, ლატიფუნდიები. და იმავე დროს გამრავლდა პროლეტარიატი.

ამის გარდა, რომაელი მდიდარი არისტოკრატები და კაპიტალისტები, რომელნიც მონებს ამუშავებდნენ, ძალით სტაცებდნენ ხელიდან მამულს მეზობლებს, მათ შორის უთანასწორობა იყო. დაუმატეთ ამას კიდევ ის, რომ სასტიკად სჯიდნენ მოვალეს, რომელიც დროზე ვერ გადაიხდიდა სესხს. (იხ. ამის შესახებ „მომხენის“ „რომის ისტორია“).

მაშასადამე, პროლეტარიატი რომში დაიბადა არა მარტო მშვიდობიანი ეკონომიური განვითარებისაგან, არამედ ძალმომრეობისაგანაც.

წაიკითხეთ კარლ მარქსის პირველი ტომის ბოლო და დარწმუნდებით, რომ იმგვარმევე მიზეზებმა წარმოშვეს ინგლისის პროლეტარიატიც.

და თვით ევროპაში, რუსეთსა და სხვაგან პროლეტარიატის წარმოშობის ესეთი მთავარი მიზეზთაგანი ის იყო, რომ გლეხები თითქმის უმიწოდ განათავისუფლეს.

მაშასადამე, აქაც ძალმომრეობა დაედო საფუძვლად გლეხთა გაპროლეტარებას.

მაგრამ ამავე დროს ცხადია, პროლეტარიატი

არ იქნებოდა, რომ სხვა ეკონომიურ მიზნებსაც ხელი არ შეეწყობა გლეხთა გაპროლეტარებისთვის. რომში მიტომ მოიყარა თავი პროლეტარიატმა, რომ მშიერი ხალხი ლუკმა პურს შოულობდა ძველი ქვეყნის ამ უდიდეს ცენტრში. ინგლისში მიტომ აივსო ქალაქები პროლეტარიატით, რომ სამუშაო იშოვა ქარხნებში. იგივე ითქმის სხვა ქვეყნებზედაც.

საქართველოში კი, რადგანაც ქარხანა ცოტაა, პროლეტარიატიც მცირეა.

მაგრამ პროლეტარიატი რომ გამრავლდა, ევროპაში ეს უბედურება კი არა, ბედნიერება იყო კაცობრიობისათვის, რადგან ამ კლასმა „ოლიტიკური ძალა შექმნა ქალაქებსა და ხელი შეუწყო დემოკრატიული წესწყობილების დამყარებას. პროლეტარიატი რომ არ ყოფილიყო, დღეს კაცობრიობა მოკლებული იქნებოდა სამოქალაქო თავისუფლებას და ისევ ფეოდალიზმი იქნებოდა გამეფებული. პროლეტარიატი, დიდ ცენტრში თავმოყრილი, დიდს სამხედროსა და პოლიტიკურ ძალას წარმოადგენდა. სოფლები კი ძლიერ დაქვეითებული და ჩამორჩენილი იყვნენ და ძნელი იყო მათი შეერთება ფეოდალთა წინააღმდეგ. ამიტომ გლეხთა მოძრაობანი საშუალო საუკუნეთა მეორე ნახევარში ყველგან სასტიკად დამარცხდნენ. მხოლოდ შვეიცარიაში გაიმარჯვეს გლეხებმა, მაგრამ იქაც არ იყო თანასწორობა ერთი ქვეყანა ბატონობდა მეორეს და ამ უთანასწორობამ თავისი მხრით ოლიგარხიის ბატონობა დაჰბადა. შვეიცარიის თანამედროვე დემოკრატიული წესწყობილება კი ახალი დროის ნაყოფია.

მაგრამ მონობა ომის შედეგია, და იქ, სადაც ხმალი ქარქაშში ჩაგებული აქვს ხალხს, დემოკრატია იმარჯვებს. ამ მხითვე გლეხი იგივეა, რაც პროლეტარი.

და განა მართო გლეხს ხვდა წილად მონობა? მეჩვიდმეტე საუკუნეში აბსოლიუტიზმმა მდიდარი ბურჟუაზიაც კი დაიმორჩილა, გახდა მონად. რა იყო ამის მიზეზი? ის, რომ თვით მრეწველობის განვითარებამ და იარაღის გაუმჯობესობამ შექმნა დაქირავებული ჯარები, რომელთა საშუალებითაც ბიუროკრატია ბოლო მოუღო ფეოდალიზმს.

კერძოდ გერმანიაში კიდევ უარესად იყო საქმე. ოცდაათი წლის სარწმუნოებრივმა ომმა, რომელიც დაბოლოვდა ვესტფალის შერიგებით (1648 წ.), მთლად გაანადგურა სოფლებიც და ქალაქებიც. გერმანიაში სამჯერ ნაკლები იყო მცხოვრებთა რიცხვი 1648 წელს, ვიდრე 1618 წ. განზის

თავისუფალმა ქალაქებმა, აგრედვე საიმპერიო თავისუფალი ქალაქების მთელმა რიგმა — დაქარვა თავისუფლება. სამოქალაქო თვითმართველობის ადგილი დაიჭირა ბიუროკრატის ბატონობამ, და იმავე დროს თავისუფალი გლეხებიც ყმებად შეიქმნენ. ერთი სიტყვით, ქალაქი და სოფელი, ბურჟუა და გლეხი, ყველა მონობაში ჩაეარდა, და რამდენიმე ასი მთავარი, მათი ნათესავები, მხლებლები და აფიცრები გაბატონდნენ დაქირავებული ჯარების წყალობით.

დიად! ისტორია ცხადად მოწმობს, რომ ომი-ანობა შეიქმს მონობას. (იხ. ამის შესახებ „მსოფლიოს ისტორია“ „პულუგ-გარტუნგისა“).

განვიმეორებ; გლეხი თუ ყმა იყო, გლეხისავე ბრალი კი არ არის, არამედ ეს სამხედრო მდგომარეობას, სხვა და სხვა ერის დამოკიდებულებასა და საერთო ეკონომიურ მდგომარეობას, მიეწერება.

ამასვე ამტკიცებს მეორე დიდი ისტორიული ფაქტი. ჩრდილო-ამერიკის შეერთებული შტატები განთავისთფლდნენ ინგლისისაგან 1782 წ. 17 ენკენისთვის. 1787 წ. კონვენტმა დაადასტურა აწ არსებული კონსტიტუცია ჩრდილო-ამერიკის ფედერატიული რესპუბლიკისა, და ის დემოკრატიული პრინციპი, რომელიც დაედო საფუძვლად ამ კონსტიტუციას, იყო მიზეზი რესპუბლიკის გაძლიერებისა და წარმატებისა.

როგორი იყო ეს პრინციპი? იგი შეიცავდა ორს კონსტიტუციურ პირობას: თვითეული შტატის ავტონომიას, ე. ი. შინაური კანონმდებლობისა და ადმინისტრაციის დამოუკიდებლობასა, და იმავე დროს კავშირს, შეერთებას საზოგადო, საერთო, ყველა შტატისათვის სავალდებულო კანონმდებლობისა და ადმინისტრაციული მართვა-გამგეობის საშუალებით.

16 მკათათვეს 1788 წელს კონფედერაციამ გამოსცა შესანიშნავი კანონი, რომელსაც ეწოდება „ორდონანსი ოხაიოს შესახებ“. ამ ორდონანსით, თვითეული ახალშენი, რომელიც შესდგებოდა 5,000 მცხოვრებისაგან, თითქმის ავტონომიური იყო და, როდესაც მცხოვრებთა რიცხვი 6,000-მდე აღიწოდა, ახალშენს სრული ავტონომია ეძლეოდა და ნება ჰქონდა შეედგინა კონსტიტუცია და შესულიყო კავშირში, როგორც თანასწორი წევრი. კონსტიტუციით კი აუცილებლად აკრძალული უნდა ყოფილიყო მონობა და აღსარებული სარწმუნოების თავისუფლება.

ეს ორდონანსი სრულიად ეწინააღმდეგებოდა

მეთვრამეტე საუკუნის საახალშენო სისტემას, რომელსაც საფუძვლად ჰქონდა ცენტრის უპირატესობა და ბიუროკრატიული მართვა-გამგეობა.

ამ კანონის წყალობით ჩრდილოეთის შტატებმა ძლიერ მიიზიდეს მოახალშენენი (სამხრეთის შტატებში მონობა არ იყო აკრძალული, ამიტომ სამხრეთი ყოველი მხრით ჩამორჩა ჩრდილოეთს). მცხოვრებთა რიცხვი გასაოცარი სისწრაფით გაიზარდა და მიწის მუშაობა, ვაჭრობა და მრეწველობა ძლიერ განვითარდა.

ამ ომში, რომელიც მოხდა ჩრდილოეთისა და სამხრეთის შტატებს შორის მონათა განთავისუფლებისათვის (1851—1895), ჩრდილოეთს იქაური წვრილი მემამულეების, ანუ მიწის მუშების, წყალობით დარჩათ გამარჯვება.

და ეს დიდი ფაქტი ცხადათ მოწმობს, რომ გლეხი ყოველთვის კონსერვატორი და რეაქციონერი არ არის, ყოველთვის უკან არ ატრიალებს ისტორიის ბორბალს, როგორც ფიქრობდნენ და ფიქრობენ დღემდის სოციალ-დემოკრატები.

და მონათა განთავისუფლების გარდა, კიდევ ბევრი სხვა დიდი ღვაწლიც მიუძღვით ამერიკის წვრილ მემამულე—მიწის მუშებს.

მაშასადამე, როდესაც პირობანი ხელს უწყობენ, გლეხები წინ მიდიან და არა უკან, და ჩრდილო-ამერიკის რესპუბლიკა სავსებით დემოკრატიულია, თუმცა იქ 1900 წელს ქალაქებში მხოლოდ 31,1%-ი სცხოვრობდა, და მცხოვრებთა ორი წილი სოფელი მიწის მუშებისაგან შესდგებოდა. ცხადია, მიწის მუშათა რიცხვი რომ ასე არ გამრავლებულიყო, არც ქალაქებში განვითარდებოდა და გაიზარდებოდა მრეწველობა გასაოცარი სისწრაფით, და უმთავრესად სწორედ მიწის მუშათა გამრავლება და კეთილდღეობა იყო მიზეზი, რომ 1900 წელს ამ რესპუბლიკის მცხოვრებთა რიცხვი უდრიდა 76 მილიონს, 1906 წელს კი 89 მილიონს. (იხ. „მსოფლიოს ისტორია“ პფლუგ-გარტუნგისა, წერილი „დარმშტეტერისა“).

ამგვარად მიწის მუშათა გამრავლება დაედვა საფუძვლად ჩრდილო-ამერიკის რესპუბლიკის მრეწველობის ზრდასა, ტექნიკისა და მეცნიერების განვითარებასა და დემოკრატიული წესწყობილების განმტკიცებას, რადგან სოფელმა მიაწოდა ქალაქს საჭირო დასამუშავებელი მასალა და აღმოუჩინა ბაზარი.

ინგლისში თუ წვრილი მიწის მუშების რიცხვის სიმცირემ ვერ შეაფერხა მრეწველობა, ეს

მხოლოდ იმას მიეწერება, რომ ამ კუნძულს სამას მილიონიანი ინდოეთი ასაზრდოებს. მაგრამ, რომ შინაური ბაზარი, მაშასადამე, დამოუკიდებელი მიწის მუშების გამრავლება, აუცილებელია ინგლისისთვისაც, ეს სჩანს სხვათაშორის იქნებოდა, რომ ახლანდელი ლიბერალური მთავრობა ცდილობს, შეისყიდოს მამულეები ლორდებისაგან და შეჰქმნას წვრილ მიწის მუშათა სახალშენები. ეს იგივე ეკონომიური პოლიტიკაა, რომელსაც აწარმოებდნენ ძმანი გრაკები მეორე საუკუნეში ქრ. შობის წინ. და, თუ ხსენებული აგრარული რეფორმა არ განხორციელდა, ვინ იცის, შეიძლება, ბოლოს და ბოლოს ინგლისიც ისე დაღუბონ „ლატიფუნდიზმა“, როგორც რომი.

ამბობენ, გლეხთა მოძრაობანი უმეტეს წილად რეაქციონური იყვნენო. აი რას ამბობს ამის შესახებ, მაგალითად, „ბრიგერი“: „გლეხთა მოძრაობას (1525 წ.) უნდოდა გადაექარბებია რეფორმაციისთვის, მაგრამ ეს მოძრაობა არსებითად რეაქციონური იყო. ...ჰუსიტებს შემდეგ, რომელნიც ყველაფერს ცეცხლითა და მახვილით ანადგურებდნენ, არასოდეს არ ყოფილა ისეთი რადიკალური და ყველაფრის გადამტრიალებელი რევოლიუცია, როგორც იყო ხსენებული გლეხური რევოლიუცია“.

„მიუნცერმა და მისმა მოსწავლეებმა ვერ შეითვისეს სავსებით ლიუტერის მოძღვრება. მათ მოძღვრებიდან არ იყო ამოვარდნილი ძირიანად საშუალო საუკუნეთა მსოფლმხედველობა. მათ შორის ძლიერ იყო განვითარებული მისტიური შეხედულება და ველური ფანატიზმი“.

მაგრამ შემდეგ თვით ბრიგერი მოგვითხრობს ისეთ ამბებს, რომელნიც ცხადად მოწმობენ, რომ მაშინ არც ერთი წოდება არ იყო თავისუფალი საშუალო საუკუნისებური ცრუმორწმუნეობისა და ფანატიზმისაგან.

ტყვია.

(შემდეგი იქნება).

# მ ლ ი ვ ს!

(გიუ-დე-მონასხისა)

I

ტყვიას მარკიზა დე-რენხადონ ტუკიასავით შეიჭრა მთაში, შეიჭრა უხმოდ, უსიტუვად და მართოდ სიცილი. იცინოდა დაესრულებდა, სწორედ ისე რა-



გორც ამ ერთი თვის წინად, როდესაც იგი უახლოვდა თავის მეგობარ ქალს, თუ როგორ მოატყუა მას თავისი ქმარი შურის სძიებლად, — რასაკვირველია შურის სძიებლად, — და მხოლოდ ერთხელ, ისიც იმატომ რომ იმისი ქმარი მეტის-მეტად სულელი და ახარებელი ჭკუისაა.

კამწია ბარონესა დე-გრანჟერისამ მოატყუა წიგნის კითხვა და ცნობის მოყვარეობით მიანერდა ანეტს, და თითონაც ძალა-უნებურად, აუტყდა სიცილი. შემდეგ შეეკითხა ანეტს.

— კიდევ რა ჩაიდანე ქალა?

— თ-თ... ჩემო კარგო... ჩემო კარგო... არა! ეს ისე სასაცილოა, ისე სასაცილოა რომ... არა! შენ წარმოიდგინე მე გავნთავისუფლდი! გავნთავისუფლდი? გადავრჩი! ძლივს...

— როგორ თუ გადავრჩი?

— სწორედ, რომ გადავრჩი...

— შერე ვისგან, ან რისგან?

— ქმრისაგან, ჩემო კარგო, ქმრისაგან... სამუდამოდ გადავრჩი... მე ესღა სრული თავისუფალი ვარ, გესმის, თავისუფალი?

— როგორ თუ თავისუფალი ხარ? რანაირად?

— როგორ თუ რანაირად? მე ვეუბრები ჩემს ქმარს...

ჭო... უნდა გავეყარო... განვექორწინო...

— უკვე გაიყარე?

— ახ, არა!.. ჯერ არა! დიუერთ ჩემო, რა მიუხვედრელი და სულელი ხარ, განა შესაძლებელია სიმა სისათის განმავლობაში გაყარო ქმარს? მაგრამ მე ესღა ხელთა მაქვს სიბოი, რომ ის მე მღალატობს, უსანიდისოდ მღალატობს. მე იმას მოვასწარ დანაშაულობის საზღვარზე, გესმის, არა შენ წარმოიდგინე, ქალა... ესღა ის მთლად ჩემს ხელშია.

— აა! ახ ერთი მიაშბე. მაშასადამე ის შენ გღალატობდა?

— ჭო... ესე იგი... არა! თითქმის! მღალატობდა და არც მღალატობდა!.. მაგრამ საქმე ის არის მე სიბოი მიჭირავს ხელში, რომ მე ის მღალატობს.

— შერე კვ როგორ მოახერხე?

— როგორ მოახერხე? საქმეც მაგაშია და! თ-თ, მე ეს ისე რსტატურად მოახერხე რომ... უკანასკნელ სიმა თვის განმავლობაში ჩემი ქმარი ისე გამოიცვალა, რომ ვეღარ ვცნობდი. იგი გახდა უხეში, მბოუზარი, დესპოტი, ერთი სიტყვით — საზიზღარი. მე გადავსწვიტე რომ ასეთ მდგომარეობას ბოლო უნდა მოვებოდა. და როგორმე უნდა გავეროდი, მაგრამ როგორ? ეს აღვილი საქმე კი არ არის! მე ისე ვიქცეოდი ჩემს ქმართან რომ მიხდოდა გამომეწვია სიტყვრად. ესე იგი მიხ-

დოდა ეცნო ჩემთვის, მაგრამ არა მტემდა, ჩემს გამოსაჯავრებლად კი ვველაფერს სჩადიოდა: როდესაც სადმე წასვლა მიხდოდა: „სახლში იფექიო“! როცა სახლში მიხდოდა უოფხა. „წადა სადმე, გავსწვინო“! ერთი სიტყვით მთელი გვირა სიტყვებზე მიმხმავდა... და ცემით კი — არა მტემდა! მაშინ მე დავიწვე ზვერა და მიხდოდა გამეგო: ჭუაფდა თუ არა საუვარული? და ჩემდა საბედნიეროდ გავიგე რომ ჭუაფოდა, მაგრამ როდესაც მიემგზავრებოდა იმ ქალთან, ვოველგვარ დონისძიებას ხმარობდა არაფერს შექმტეა... ვერას გზით ვერ მოვასწარი ერთად... ახ ესღა შენ მიხვდი როგორ მოვიქცევი?

— ვერა, ვერ მივმხდარვარ!

— მე კი არ ვიცი რომ ვერ მიხვდები! მე ვსახევე ჩემს ძმას რომ იმ ქალის სურათი ეშოფხა ჩემთვის.

— შენი ქმრის საუვარელისა?

— ჭო! ეს სურათი დაგვიფდა 10 ფრანკი. ვაკმა, ჩემმა ძმამ, იმ ქალთან გაატარა მთელი საღამო. შვიდ საათიდან თორმეტ საათამდე — საათმა 3 ფრანკი! — ამაში შედიოდა სადილიც და ფოტოგრაფიული სურათიც.

— შეიძლებოდა კი უფრო იაფად გადაჩენილიყავით ცოტა ხერხიანად რომ გემოქმედნათ. სურათს ისეც იშოვიდით.

— არა თვით ორიგინალი, სურათის ზატრონი, ძალიან კარგისა უოფილა, ვაკი სიამოვნებით იგონებს მასთან გატარებულ საღამოს. ამასთანავე ჩემთვის საჭირო იყო გამეგო ზოგიერთი წერილმანები იმ ქალის შესახებ: მაგალითად როგორი ტანს აქვს, როგორი გულმკერდი და ათასი სხვა რამ! ექ, განა ცოტა რამეა კიდევ?!

— არაფერი არ მესმის...

— აი უფრო დამიგდე: როცა მე გავიგე რაც საჭირო იყო — წავუდი ერთ ჰირთან... ახ როგორ ავიხსნა... ერთი სიტყვით ერთ საქმის კაცთან, იცოი არიან მაგისთანება... ისინი აწარმოებენ ზოგიერთ საქმეებს... აგენტებს ეძახიან მგონი. ესღა კი მგონი მაგახვედრე არა?..

— თითქმის!.. შერე რა სოხოვე იმ კაცს?

— მე ვახვეხე ფოტოგრაფიული სურათი კლარისალი (ასე უძახოდნენ) და ვუბნები — ჩემთვის საჭიროა მოსამსახურე ქალი, აი ამ სურათის მზგავსი... უნდა იყოს უსათუოდ ღამაში, კამწია, მსოიანი და მიხვედრილი. მე მზადა ვარ გადავიხადო რამდენიც გნებავთ, ჩემთვის იგი იქნება საჭირო მხოლოდ სიმა თვით.

იმ კაცს ძალიან გაუკვირდა და შეკითხება:

— თქვენთვის საჭიროა რომ იგი იყოს ზნეობრივი?

მე ავიღე და ვუთხარ:

— დიხ... სასურველია რომ არ იყო ქურდი...

კვლავ შეშვეთხა:

— და იმის შესახებ... იმის შესახებ...

მე მდნავ თავი გავიქნიე უარის ნიშნად. ამ დროს შევატყე რომ იმ კაცს ჩემს შესახებ რაღაცა ეჭვი აღედ-  
რა, შემრცხვა და თავის გამართლება დაუიწიე:

— ო, არა! არა! ეს საჭიროა, მხოლოდ ჩემი  
ქმრისთვის: ის მე მატყუებს... მდალატობს... სხვაზე-  
და მტვლის... და მე მანდა ისე მოვაწეო, რომ ეს და-  
ლატი ჩემს სახლში მოხდეს—ხომ მიხვდია?! მე მიხ-  
და ეს საქმე გამოვასპარავო.

იმას სიცილი აუტყდა. შევატყე რომ დიდად თა-  
ხამიგრობდა და გადასწევიტა, რომ მე ძალზე მოხერხე-  
ბული დედაკაცი ვარ.

გულ-ახლით მითხრა:

— ერთი კვირის შემდეგ თქვენი საქმე განახუ-  
ლი იქნება. მე გიმოვნიოთ ქალს და თუ თქვენ იგი არ  
მოგეწონებათ—შეგვიძლიან გამოვცვალოთ, და ეს საქმე  
რომ სასურველად დაბოლოვდება მე ამის თავი ვარ.  
ფელს კი მაშინ შემოიტანოთ, როცა ეს საქმე მთლად  
დაკვირგვინდება. მაშასადამე ეს სურათი თქვენი ქმრის  
საუვარდისაა, არა?

— დიხ! — ვუძახე!

— არა უძახე რა! ღამაზია! ჩემის ახრით, უფრო  
მოსქო უნდა იყვეს ვინემ ამ სურათშია. არ შეიძლება  
შევიტყოს როგორ სურნელთვან წყალს ხმარობს?

მე ვერ მივხვდი და შევეკითხე:

— რა შეაშია სურნელთვანი წყალა?..

მას ზირზე დიმილი აუთამაშდა.

— მამაკაცების მოსახადირებლად სურნელთვანი წყა-  
ლი უპირველესი საქმეა. ნაცნობი სურნელება ადამიანს  
უღვიძებს ტკბილ წარსულთა მოგონებას. ამასთანავე კარ-  
გი იქნებოდა გავგეგოთ რას მაირთმევის თქვენი მეუღლე,  
როდესაც თავის სატრფოსთან სადილობს... და სწორედ  
იმ დღეს—რა დღესაც გინდათ რომ თქვენ ქმარს მის-  
წროთ—უნდა მიაჩთვათ სწორედ იმ გვარივე საჭმელები.  
დარწმუნებული ბრძანებოდეთ რომ მიზანს მიაღწევთ.

მე აღტაცებული გავშოხდი. ჩემდა საბედნიეროდ  
ეს ზირი ისეთი გამოდგა, როგორც ჩემთვის იყო საჭი-  
რო.

II

საში დღის შემდეგ მოვიდა ჩემთან ახალგაზრდა,  
ქაროვა ქალი, შავგვრემანი, მდალი ტანისა, ღამაზი,  
სახეზე ეტობოდა რომ ყველაფერში გამოცდილი უნდა  
ყოფილიყო. თავი წესიერად ეჭირა. ერთი სიტყვით, ისე-

თი შეხედულება ჰქონდა რომ არ ვიცოდა რა სახელი  
მეწოდა მისთვის. ისევ თითონ გამომიყვანა ამ უხერხულ  
მდგომარეობიდან.

— მე როზა მქვია, ქალბატონო...  
და გაფიქროთ მასწავლოთ.

— ჰო, როზა, თქვენ აღბად გაგებულა გეჭებოთ  
თუ რა საჭიროებისათვის ხართ მოწყვეული.

— შგონი ვიცი ქალბატონო.

— ჰო— და, გულ-ახლით მითხარი, როზა, ამ მო-  
ვადების ასრულება სამძიმო ხომ არ იქნება თქვენ-  
თვის?..

— არა, ქალბატონო, მე თითქმის ეს მერვე-ჟერ  
ვადებე მონაწილეობას ცოლ-ქმრულ გაურაში. ამგვარ  
საქმეებში მე გამოცდილი ვარ.

— საუცხოვოა! ერთი ეს მითხარიოთ, გეთაყვა, დი-  
დი დრო დაგჭირდება ამ საქმის შესასრულებლად? ხომ  
იქნება გაქვთ გამარჯვებისა?

— ო, ეს დამოკიდებულია თქვით ბატონზე, რა-  
ცა მე და თქვენი მეუღლე მარტო დავრჩებით, მაშინ  
შემიძლიან გითხრათ უფაღვივე და დროსაც დაგინიშ-  
ნავთ.

— ის ამ წუთს მოვა, ჩემო კარგო, მხოლოდ უნდა  
გამოკატყდე, რომ ის სრულებით ღამაზი არ არის!

— ეგ არაფერია, ქალბატონო, მე ბევრი მახანჯი  
დამიშორებია ერთი მეორესაგან. ჰო, მართლა, სურნელ-  
ვან წყლის შესახებ არაფერი შეიტყუეთ?

— როგორ არა! ის ხმარობს „ვერბენას“ წყალს.

— ჩინებულია? მე გაგიყვებით მიუვარს მაგ უვაფი-  
ლის სურნელი. საცვლების შესახებ როგორღაა საქმე?  
ხომ არ შეგიტყვიათ, რა საცვლებს ხმარობს თქვენი მე-  
უღლის სატრფო: აბრეშუმის თუ ბატისტისას?

— ბატისტისას, ჩემო კარგო, ბატისტისას, არშია  
მოვლებულს.

— სხანს გემოვნება ჰქონია, აბრეშუმის საცვლები  
ეხლა ხმარებაში აღარ არის.

— მართალი ხარ, მართალი.

— მაშ ასე! მე დღეიდან ვიწეებ ჩემს სამსახურს.  
და მართლაც ის იმ წამსვე შეუდგა თავის საქმეს,  
და ისე მოხდენილად ასრულებდა უფაღვივეს, თითქოს  
მთელი სიცოცხლე სხვა არაფერი გაეკეთებინოს.

ერთი საათის შემდეგ დაბრუნდა ჩემი ქმარი. რა-  
ხამ ზედაც არ შეხედა. სამაგიეროდ ჩემმა ქმარმა თვალი  
ვეღარ მოსწევიტა.

„ვერბენას“ სურნელება მთელს ოთახში ტრია-  
ლებდა.

ხუთი წუთის შემდეგ როზა გავიდა ოთახიდან.  
მუისვე ქმარმა შეითხა:

- ეგ ქალი ვინ იყო, ეხლა რომ გავიდა აქედან?
- ეგ ქალი? ეგ ჩემი ახალი შთახლე გახლავთ.
- საიდან მოგიყვანია?
- მე ეგ მომიყვანა ბარონესა დე-გრანჟერმა და ძალიანაც მიქო.
- არა უშავს რა... ღამაზია!..
- მაშ შოგწონთ?
- ჰო... რაც შეეხება მოსამსახურეს, სიღამაზე არ აკლავ.

მე ამ სატყუებმა აღტაცებაში მომიყვანა, სხანდა, რომ მახეში ებმეოდა.

იმ საღამოსვე როზამ გამამიხილა: — ეხლა შემიძლიან დანამდვილებით გაითხრათ რომ ამ საქმის სისრულეში მოსაყვანად საჭიროა მხოლოდ ორი კვირა, შეიძლება ჩაკლებიც... ბატონი, როგორც უტუობა, ადვილი დასაყოფიებელი უოფილა.

- აა, თქვენ უკვე დაუახლოვდით მას?
- არა! ჯერ არა? მაგრამ მისი ქცევა ამწმებს ამას: როდესაც გვერდით გამოვიდის ხელზე, მე ვგრძნობ, რომ მას საშინელი სურვილი ადებრება გადამეხვიას...
- ჯერ არაფერი უთქვამს...
- არა, ქალობა, მხოლოდ სახელი მკითხა, და ისიც იმიტომ რომ მგონი ჩემი ხმის გაგონება უნდოდა.
- ძალიან კარგი.., მაშ უცადეთ რაც შეიძლება ადრე დაბოლოვოთ ეს საქმე.
- თქვენ მაგისტრის ნუ შესწუხდებით, მე მხოლოდ მინდა ჯერ ცოტათი გავისაზო, რომ არ იფიქროს თუ ადვილი დასაყოფიებელი ვარ.

განვლო ერთმა კვირამ. ჩემი ქმარი სახლიდან გარედ აღარ გადიოდა, სადილის შემდეგ ოთახებში ბოლოვანს სცემდა და ეს იმის მომასწავლებელი იყო, რომ საქმე გარგად მიდიოდა. ჩვეულებრივად აღარ მიშლიდა სახლიდან გასვლას. მეც ვსარგებლობდი და მთელი დღე სახლში აღარ ვბრუნდებოდი. მინდოდა რომ უფრო მეტი თავისუფლება ჰქონოდა.

მეცხრე დღეს, როცა როზა ტანისამოსის გახდას მშველდა—მოწიწებით მიიხრა:

- ქალობა, დღეს დილით უველაფერი გადასწვდა.
- მე სწორედ გითხრა, ცოტათი ამაღეფა ამ ამბავმა, იმისთვის კი არა რომ ეს ასე საჩქაროდ მოხდა, არა! უფრო იმისთვის რომ როზამ ეს ამბავი გულ-გრილად და დაუდევრად მიაშბო.
- მე შევკრთი და გუბასუხე: — ჰო... და... მერე როგორ...

— ჩინებულად! ეს სამი დღეა ჩამცივებია... ეხლა კი თქვენზე დაშოკიდებული, ქალობა, დამინიშნეთ დრო და მე მზად ვარ!..

- კარგი! ვთქვით ხუთშაბათს, შეიძლება?
- ხუთშაბათს იყოს რა!.. მაშ ვეცდები ხუთშაბათს მდე თავი მოვარიდა.

— დარწმუნებული კი ხართ რომ მოხდება?

— სრულიად დარწმუნებული ვარ ქალობა... მე ვეცდები, რომ დანიშნულ საათზე თქვენი შეუღლე მზად იყოს...

- მაშ ხუთშაბათს ხუთ საათზე...
- შესმის, ქალობა... ხუთშაბათს ხუთ საათზე... მაგრამ სად?
- შეგიძლიანთ... ჩემს ოთახში...
- შესმის ქალობა, თქვენს ოთახში...

— ჯერ საქმე ასე მოვაწყვე, შემდეგ წავუღ და მოვიწვიე ჩემი დედ-მამა, ბიძაჩემი დე-აველენ „მოსამართლე“ ბ-ნი რაზლე—ხომ გახსოვს ჩემი ქმრის მეგობარი რა... მე მათ ჯერ-ჯერობით არაფერი გაუმუღავნე, მხოლოდ ვსთხოვე კი რომ ფეხაკრებით მისუღიფუნენ ჩემი ოთახის კარებთან.

ჰო-და, როცა შესრულდა ხუთი საათი, სწორედ ხუთი საათი, ო! რომ იცოდე! როგორ ტოკავდა გული... წარმოიდგინე, შევიცარსაც კი დაუძახე, რაც უნდა იყოს ერთი მოწმე მეტი იქნებოდა. ჰო-და საათმა დაჰკრა თუ არა ხუთჯერ, მე სწრაფად შევადე კარები და... ხა! ხა! ხა! სწორედ დროზე მოვასწარ... სწორედ დროზე... ხომ მიხვდი? ო, დმერთო ჩემო, რა სულელური გამომეცეველება ჰქონდა იმ დროს ჩემს ქმარს. ისეთი სასაცილო იყო რომ ვერ ავიწერ. მე გიყავით ვიციხოდი... მამაჩემმა გაიწია ჩემი ქმრის საცემრად... და შევიცარი კი მივარდა ჩემი ქმრის ტანოსაცემელს და იქვე ჩვენი თვალის წინ ჩაგმას შევლოდა... ერთი სიტყვით... აბა როგორ აყწერო აუწერელი? ეხლა როზას აღარ იკითხავო როზამ ხომ სულ აღტაცებაში მომიყვანა! წარმოიდგინე სტიროდა, და მერე როგორა სტიროდა... როზა საკვირველი ქალი გამოდგა... ზირდაზირ შეუღარებელი... გათავდა თუ არა ეს ამბავი, მე მაშინათვე გამოვექანე შენსკენ... მაშინათვე გამოვექანი როგორც ხედავ... და ეხლა მე თავისუფალი ვარ... გესმის, სრული თავისუფალი, ძლიერს!..

დაათავა მარკიზამ ეს ამბავი. დაიწყო ოთახში ციბრუტივით ტრიალი და რეპეა.

ბარონესამ კი წარბი შეიკრა და ხადვლიანად წარმოსთქვა:

- არა გრცხუნიან ქალო, მერე და რატომ შე აღარ მიმიწვიე ამ ამბის დასასწრებლად.

თარგმნილი დ. ლეფევისი და ი. გრიშაშვილისა.

# პ რ ე ს ა

## ორი საყურადღებო წერილი

გაზ. „თემის“ № 162 და „სახალხო გაზეთის“ მე-1113 ნომერში დაიბეჭდა ორი საყურადღებო სერილი: პირველი ვინმე გორდელელისა — „საჭირო განმარტება“, და მეორეში გაზეთის მეთაური — სათაურით „მოწინააღმდეგეებს“.

ხსენებული წერილები ფრიად საყურადღებოა იმით, რომ ცოტა არ იყოს ფარდასა ხსნიან დღევანდელ ფედერალისტთა ჯგუფის მდგომარეობას და მასთან ნათელ ფერადებით გვიხატავენ იმ ტრაგიზმს, რომელსაც უკანასკნელ დროს ფედერალიზმი განიცდის.

„შეტად წამაფიქრებულ მდგომარეობაში ვიმყოფებით ს.-ფ.—ები!“ ამბობს „საჭირო განმარტების“ ავტორი (სჩანს თვით ფედერალისტი) — „გამბობ ს.-ფ.—ები შეთქვი, მაგრამ ისე კი არ ვგუფისხმობ, როგორც გაერთიანებულთ, არამედ როგორც დაახლოვებით ერთგვარ მწწამის მატარებელთ. ბევრი გულწრფელი ჭეშმარიტი დემოკრატი ამ ბანაკისა განადგავს სულადურ ტანჯვას“.

საქმე იმაში ყოფილა რომ: „რამდენად ს.-დ ბი სუსტნი და არა გულწრფელნი არიან ეროვნულ საკითხში, იმდენად ჩვენ (ფედერალისტები) სუსტნი და არა გულწრფელნი ვართ, როგორც ჭეშმარიტი დემოკრატნი“.

და მოჰყავს მაგალითები:

„ჩვენს ბანაკს არისტოკრატ-ინტელიგენტები ებატონებიან, თითქმის ყოველგან ესენი სჭარბობენ“.

„გადაავლეს თვალი ეკელა იმ ს.-ფ.—ებს, რომელთაც რაიმე გავლენიანი ადგილი უჭირავთ ჩვენს ეროვნულ ცხოვრებაში და აშკარად დავინახავთ მათ მოღვაწეობაში თუ ცხოვრებაში იმ ჯგუფის შეუფერებელს არა ჭეშმარიტ-დემოკრატულს, სხეს, რომლის სასურველს ისინი ატარებენ...“

„ვიდეთ მაგალითად „სახალხო გაზეთი“, რომელიც კერძო საკუთრებად იქცა, შემთხვევით, იქ მოკალათებულთათვის...“

ამ გაზეთში არიან ისეთებიც, რომელთაც არაფერი სურთ არა ჭქანდათ და არცა აქვთ მუშათა კლასთან და მის ინტერესებთან. არიან ისეთებიც,

რომელთაც შეუძლიათ ითანამშრომლონ „ზაკაკა-ზაქა“, როცა ეს მათთვის სარფას.

თუ სტუდენტთა ცხოვრებას გადავხედოთ თვალს — იმავე მოვლენას შევამჩნევთ აქაც სახალდევი ჭეშმარიტ-დემოკრატი მასწავლებლის დიხტოკრატულ კაცმა ვინ ატანს ძალს?!.

„ასეთი ელემენტების გამრავლების ბრალი უნდა იყოს, რომ სახელმწიფო სათათბიროში წარმომადგენლად გვყავს ისეთი პირი, რომელსაც არასოდეს კავშირი არა ჭქანია ამ ბანაკთან, უფრო კი მუშათა კლასთან“.

ასეთია აღსარება გულწრფელ ფედერალისტისა! კომენტარები აღარა სჭირია...

საკვირველია მხოლოდ ის, რომ მეორე დღეს „სახალხო გაზეთმა“ ამ თავის ამხანაგის წერილს ყურადღება სრულიად არ მიაქცია. პირიქით თავის ტრაგიზმით სავსე მეთაურში „მოწინააღმდეგეებს“ — იერიში მიიტანა თავის „მტრებზედ“ და მათ შორის ჩვენზედაც.

აბრუნდული ტაქტიკა!

ტაქტიკა „აბრუნდის“ ხალხისა!

მოგვადგა იერიშით და დიდს იმედით:

„იქნებ გვაქვს გავუძლებთ იმ მონაცინობის-ტე თავადებსაც, რომელნიც შეიძლება მხრით გვიპირებენ წაჭტკვას“.

ტყუილი იმედია...

ჯერ თქვენ იმ მრავალ თავადებს გაუძელით, რომელნიც თქვენს ბანაკში ფუსფუსებენ და... „მუშათა კლასთა ინტერესებს იცავენ!“

იქნებ თქვენ დაგაფიწყდათ? მაშინ მოგახსენებთ თუ გსურთ და გაიმბობთ რა ფული უჯდება საქართველოს ურიცხვი ფედერალისტების თავადები (აზნაურებზე ვილა ჩივის) მათი თბილი ადგილებით ქართულ დაწესებულებებში... იქნებ თვითონაც მოგავიდეთ, რომ მათი დასახელება არ მოგვიხდეს...

თქვენ თავადები მართლა არ გიყვართ...

ეს სჩანს მაგალითად იქიდან, რომ პირველი თქვენი დებუტატი სახელმწიფო სათათბიროში თავადი იოსებ ბარათაშვილი იყო.

მეორე — თავადი ვარლამ გელოვანი, ეხლა მესამე თავადიც ემზადება!

მაგრამ თქვენ უფრო „მონაციონალისტე თავადები“ არ გიყვართ.

ეს გემოვნების საქმეა.

მაგალითად ჩვენ არ გვიყვარს გასუქებული „მოსოციანისტე თავადები“.

და გულწრფელადაც მოგახსენებთ, რომ არცა გვწამს ფედერალიზმის თავადთა სოციალიზმი.

და არც ის სოციალისტური პარტია, რომელიც ამ გასუქებულ ხალხით იკვებება, „იზრდება“ და... იფუშება.

და ამიტომაც არა გვჯერა „სახალხო გაზეთის“ მეთაურის მეტად გაბედული განცხადებაც, რომ:

„წმინდაა და შტეიცე ის დრამა, (სოციალისტურ-დემოკრატიულ-ეროვნული), რომელიც ჩვენ ხელში ავიღეთ და რომელიც მხოლოდ ერთი გაუძღვება ქართულს ხალხს ადრძინებისა და განახლებისაკენ“...

ეს „ფასონისთვის“ ნათქვამი გახლავთ და სინამდვილისაგან ძალიან შორს არის!

მაგრამ რაც მართალია, მართალია:

„ჩვენ არ გვაშინებს ის, რომ ჩვენს მუშაობას ჯერ ბევრი რამ აკლავს, რომ შეიძლება ეთგელო ჩვენი ნაბიჯი არ იყოს სწორი და მა'ზანშეთანხმებული“...

მადლობა ღმერთს!

„თხუთმეტი“ წლის აბრუნდულ ფედარლიზმის მოღვაწეობას, ერთი საუცხოვო და საღი დასკვნა მოჰყვა:

სოც.-ფედერალისტურ პარტიას არაფერი არ აშინებს.

არც ის, რომ მას „ბევრი აკლია“.

არც ის, რომ „ყოველი მისი ნაბიჯი უსწორია“...

და მართლაც ვისი უნდა ეშინოდეს?

„სახალხო გაზეთს“ თავადები ინახავენ და მისი შეგობრები ყველგან თბილად მოკალათებულან...

დაბინავდნენ, დაბანაკდნენ

„ხალხშიც“ მაგარი ფესვები გაიდგეს „ღრმადა“.

და ეხლა ვილასი უნდა ეშინოდეთ?..

მხოლოდ თავისი შავი ჩრდილისა თუ?..

პოლიტიკურ სიცრუის ჩრდილისა.

სიცრუისა—ქართველ ერის ეროვნულ იდეალების წინაშე.

ეკალი.

# პოლიტეხნიკუმი და სოლოლბაკი



სოლოლბაკი

ბიზლიჩისთა

ქ. თბილისის საბჭოს გადაუწყვეტია სასაფლაოების გადატანა ნავთლულიდან სხვა ადგილას. (გაზეთებიდან).

ოთახში სამარისებური სიჩუმე სუფევდა. ქერში ჩამოკიდებული ელექტრონის ქალი სხივებს უხვად ავრცელებდა მდიდრად მორთულ ოთახში და ალაპლაპებდა მაგიდასთან შემომსხდარ მოტელეპილ თავებს, რომელიც გაშლილ რუქას ჩასცქეროდნენ.

სამარისებური სიჩუმე ხანდახან მძიმე ოხვრისაგან შეინძრეოდა და ბზრიალასავით გაგორდებოდა გაჩირაღდნებულ მდიდარ ოთახში. ოთახს, მასში მყოფ საგნებს და ადამიანთ ედოთ გადამეტებული სიმძაღრის ნიშანი; „არსებული პირობებით კმაყოფილებას“ ჰღალადებდა ყველა ამ ოთახში და ხანგამოშვებით მძიმე ოხვრას შეჰქონდა დისონანსი სიმძაღრისა და კმაყოფილების ჰარმონიაში. ტყვიასავით მძიმე და კუბრივით შავი ფიქრები ჩამოსკუპებოდათ ცხვირებზედ. დიდხანს იყო ამ მდგომარეობაში, ქსელში მომხვედარ ბუზის საცოდავი ბზუილი ისმოდა. უცხად გაიღო კარები, მძიმედ და დარბაისლად შემოვიდა ალექსანდრ ივანიჩი, რომელიც კამერ-იუნკრობის „მიღების“ შემდეგ, თეთრი შარვლით დაიარებოდა. სახეზე ენერგია და სიამოვნება ეტყობოდა. კრება ერთბაშად ფეხზე წამოდგა და მძიმედ თავი დაუკრა.

კეთილ იყოს მობრძანება თქვენი, დაიწყოენა წყლიანმა არშაკამ, ვფიცავ, თქვენ კამერ-იუნკრის შარვალს, თქვენი მოსვლა ძალიან გაგვეხარდა. ეს არის ეხლა მძიმე კითხვებს ვარჩევდით და თქვენი აქ მოსვლა აუცილებლად მიგვაჩნდა. მაგრამ... თქვენ შეუძლოთ... ბრძანდებით... გული გიფრიადლებთ... მყისვე წამოხტა ორი ექიმი და ორი ჭიქა საყუათო წვეთი დააღვეინეს ალექსანდრ ივანიჩს.

— გმადლობთ, გმადლობთ! ჩემო ჩიტებო, ჩემო ბექდის მსხვილო ბრილიანტებო! უნდა მოგახსენოთ, რომ ეს კამერ-იუნკერის შარვალი მეტად მავნებელი ყოფილა სისაღისათვის, მაგრამ პირადი ინტერესები არად მიმაჩნია საერთო მიზნის მისაღწევად. - ლიქლიქებდა ალექსანდრ ივანიჩი და სიამოვნებით ღიპუნაზედ ხელს იცაცუნებდა.

— კაცო! კაცო! შენს ალტრუიზმით გამოტენილ

ლიპუნას! იგრილა კრებამ ერთად; საერთო გრგვინ-ვა კედლებს დაეჯახა და ძირს იატაკზედ მორცხვად ჩამოეღვენთა.

— აი, კამერ-იუნკერჯან! ჩვენ აქ ვსხედვართ და ვათვალისწინებთ ნავთლულის რუქას. აზირ არ ვიცით რა უყოთ? აი აქ ჩემი სასალახოა გამოქიმილი... დაიწყო ნიკოლაი ეგორიჩმა.

— სულ იმ რიქას ბრალია, პარონ! ახ „მინავათ“ კამერჯან... იუნკერჯან... აი, რიქა პართენასი: უნდა სასალახო გადაიტანოთ, თორემ პოლიტეხნიკუმში იქ არ დადგებაო. ვა, შე მამაცხონებულო, საქონლის სუნი იდგება, მა რა თუმნიანი ვარდის ესენცია გინდა?! დაიწყო არშაკამ.

— მეტიჩარა ნუ ხარ, არშაკ. როცა სასალახოს დირექტორი ლაპარაკობს, შენთვის უნდა იყო. შეაწყვეტინა არშაკას სიტყვა ალექსანდრ ივანიჩმა და შარვალი გაისწორა.

— აქეთ სასაფლაო... აქეთ ყაზარმები... აქეთ კიდევ გაზის ქარხანა... იმათი არ იყოს, ვერაფერი მეზობლები ჰყავს ჩვენს პოლიტეხნიკუმს, ეს სასალახო და სასაფლაო მეტად აფუჭებენ საქმეს, მოსჩივოდა ნიკოლაი ეგორიჩ და სასალახოდან გამოტანილ ფესტამლით თვალეზზე მომდგარ ცრემლებს იწმენდა.

— ევრიკა! შესძახა არშაკამ. როცა ჩვენ ჩვენი ქუთით ვიმარჯვებდით პოლიტეხნიკუმის ადგილის არჩევანში, მაშინ ვსთქვი: „ახარ, არშაკ, ეს სასალახოდან სუნი მიუვათ სტუდენტებს და ვერას ისწავლიან. ავდექი და გამოვიგონე ერთი ქიმიური პრეპარატი ამ პრეპარატს დაეარქვი სახელად „ანტინეხვინი“. ამას ისეთი თვისება აქვს, რომ ერთი უსუნო არამცთუ სასალახოდან სუნი არ მოგივა, არამედ საცა გინდა ბრძანდებოდე, ვერაფერ სუნს ვერ იგრძნობ. ჰო და აი ყოველ სტუდენტს დაურიგოთ ეს პრეპარატი და გათავდა საქმე... ვა! არ გჯერათ? მე ჩემ თავზედა ვცადე...

— არ ვარგა! არ ვარგა! თუ ჰანჩაკიზში ყველიფერში არ ჩასჩხიროს ამ არშაკამ, ხომ არ შეიძლება! შეპლრილა კრებამ.

— აბა, თქვენ ეი! გამოდით! ალექსიანოსმა სამჯერ დაპკრა ტაში. ამ ხმაზედ მეორე ოთახიდან სამი ინჟინერი, თავიანთი ბარომეტრებით, თერმომეტრებით, თეოდოლიტებით, გიგროსკოპებით, სპექტრასკოპებით და სხვა მეტრებით და სკოპებით.

— შენ ეი! თავი რომ გაგსიებია ვირთხასავით, რა გამოიკვლიე სასალახოზედ? შეეკითხა ალექსანდრ ივანიჩი თავ-დიდა წვრილ ფეხებზედ მდგომ ინჟინერს.

— დიდი მუშაობის შემდეგ მივედი იმ დასკვნამდის, რომ უნდა სასალახო შეიკრას, ძაფით და ცივად გადაიტანოს საბურთალოზედ. მათემატიკური სისწორით გამოვიკვლიე... ერთი აგური არ ჩამოვარდება, მხოლოდ უეჭველად თეთრე, ძაფე უნდა იხმაროთ. მე გავათავე აი ჩემი პროექტი: მისი ათას ფურცელზედაა დაწერილებით აღნუსხული.

— კეცე! კეცე! შენ ვაჟაკობას და მაგ გასიებულ მათემატიკურ გოგრას!.. მოუწონეს ყველამ და ლიპუნედ საათის ოქროს ძეწკვები აათამაშეს.

— ჰმ! ეს ერთი საქმე გაკეთდა. გაზის ქარხანასაც თეთრი ძაფით შევკრამთ და ქართულ გიმნაზიასთან მოვათავსებთ. დარჩა სასაფლაო; ამ საქმეში სასულიერო პირია საქირო. ტერ-გევონდიანცი სად არის? აქამდი უნდა მოსულიყო?

— აქ გახლდათ! ეს არის ეხლა ქუჩაში გავარდა, გიმნაზიელებს გამოეკიდა, უნდა ტერტერებისადმი პატივცემის გაკვეთილები მიეცეო! ძალიან უანგარო კაცია, უფასოდ ავრცელებს ზნეობრივ აღზრდას..

— აჰა დაიკით! ქაქანით შემოვადრა, გაფითრებული, წვერ-ულვაშ გაწეწილი ტერ-გევონდიანცი და თვრამეტი მოგლეჯილი ყური მაგიდაზედ დაანარცხა. „ეხლა ნახავთ თქვენ ქვის გადაბრუნება რაც არის!..“ ხვნეშით წამოიღულულულა მოძღვარმა და ანაფორის კალთით ოფლი მოიწმინდა.

— გაუმარჯოს თქვენ ენერგიას და უანგარობას, მაგრამ ამ სასაფლაოს რა უყოთ?..

— თქვენ მოჰგლიჯეთ სასაფლაო ისე, როგორც მე მოვგლიჯე ეს თვრამეტი ყური და ამ სტოლზედ დაჰყარეთ, — პიფიასავით წამოიძახა მოძღვარმა.

— ესე იგი გავაუქმოთ სასაფლაო და პარკი გავაშენოთ? დიდებული აზრია, აი კარგი მსუქანი მიწა. მე ვიცი ფოსფატები დასჭირდება გასანოყიერებლად?! თითო მკვდარზედ ოთხი ხე იხარებს. აფსუს გოგოლის ჩიჩიკოვი აღარ არის, თორე რა ფასში გავყიდდი „მკვდრების სულსა“. კრებამ თავი გააქნ-გამოაქნია და მარგალიტივით ცრემლები ლაპალუპით ჩამოსცვივდათ.

— ოჰ, რიქა, ერთი შენი თავი ჩამაგდებინა ვიწრო ქუჩაში! სულ წვერსა და ულვაშს გაგბტყვნიდი, არ სცხრებოდა არშაკა და გაშმაგებული თავად ალექსანდრ მიხაილოვიჩს ძალზე ანჯღრევდა.

სულ მაგან ასტეხა ეს დავიდარაბა, თორემ ტუტუც „ვრაცოებს“ აბა ღვინის სმისა და „საქათველო ჩვენია“-ს სიმღერის მეტი რა აგონდებათ?!

— პარონებო! ერთი კიდევ, ქარი როგორმე უნდა მოვსპოთ, თორემ ისე თავისუფლად და უსვი-  
ნდისოთ დათარეშობს ნავთლულში, როგორც ჩვენ  
ქალაქის საბჭოში. რა უყოთ? შეეკითხა ალექსანდრ  
ივანიჩი კრებას.

— ცხონებულმა ერთმა მეცნიერმა, წამოიძახა  
არშაკამ, გვარი არ მახსოვს (აი აქ უბის წიგნში მი-  
წერია). პო... მეცნიერმა სთქვა: „ყოველ ძალას—  
მოპირდაპირე ძალა უნდა წამოუყენო“ მე შემო-  
მაქვს წინადადება: პოლიტეხნიკუმის წინ გავაბათ  
ლოკი და ზედ ხატისოვის კამერ-იუნკრის მუნდირი  
ჩამოვკიდოთ (სულ ერთია ალექსანდრ ივანიჩმა ტყუ-  
ილად შეაკერვინა და სკივრში უსაქმოდ უგდია).  
მუნდირი ქარს შეიკავეს და ნავთლულსაც ეშვე-  
ლება.

— ყოჩაღ! ყოჩაღ! არ გვინდა! არ გვინდა  
ალექსანდრ ივანიჩის მუნდირი. „მუნდირი გაუფუ-  
ქდება...“ შესდგა ერთი ღრიანცელი და ვაი-უშვე-  
ლებელი. კრება ორ ბანაკად გაიყო და დიდი მუშ-  
ტი კრივი გაიმართა.

— ევრიკა! წამოიძახა ალექსანდრ მიხეილიჩმა,  
შეჩერდით! ახლო მომავალ თბილისის საბჭოს კრე-  
ბაზედ გამოვიტანოთ სავალდებულო დადგენილება  
რომლის ძალითაც აეკრძალოს ქარს ნავთლულში  
პარპაშობა და სიარული, წინააღმდეგ შემთხვევაში  
გადახდეს ჯარიმა ნახევარ მილიონი. ქარსაც გაკო-  
ტრებისა შეეშინდება და ველარ გაბედავს პარპა-  
შობას... თუ ძალიან ჰსურს სეირნობა, საბურთალო-  
ზედ წაბრძანდეს...

— ურაა! კეცე! კეცე! გენაცვალეთ მაგ ბრწყინ-  
ვალე შუბლში... ბრაფო; კნიაზჯან? გაიძახოდა  
კრება და სათითაოდ ბრწყინვალე შუბლში ჰკოცნიდ-  
ნენ...

— ყაზარმებს რაღა უყოთ?  
რადგან ალექსანდრ ივანიჩი ჯერ იუნკერიც  
არ არის, ამიტომ ყაზარმებს ჯერ თავი დავანებოთ.

— კეთილი, კეთილი! შესძახეს ერთხმად ყვე-  
ლამ.

— ეხლა კი გამარჯვება ჩვენკენაა და ვერაფერ  
ვერაფერს დაგვაკლებს. გაუმარჯოს ყოვლის მხრივ  
ჰიგიენურს ნავთლულის პოლიტეხნიკუმს.

— მოიტათ შამპანიური, საზანდარო დაჰკა!  
ამირ-ბარ, ნავთლუხჯან,  
ჯანიმ-ჯან ნავთლუხჯან.

აძუნძულდა ალექსანდრ ივანიჩი, მას მამლაყინ-  
წასავით აეკვიატა არშაკა, გაინძრა ნიკოლაი ეგო-  
რიჩი და მთელი კრებაც. ყველა ხტოდა, ყველა ხა-  
რობდა, ყველა იცინოდა და ხარხარებდა, ყველა  
თავდავიწყებით ხელს აქნევდა, ფეხებს აბარტყუნებ-  
და და ღიღინებდა:

ამირ-ბარ ნავთლუხჯან!  
ჯანიმ-ჯან! ნავთლუხჯან.

თრითინა.

# უკანასკნელი ამბავი



რედაქციას მოუვიდა პირი იმ დეპეშისა, რომელიც გაუგზავნია რამდენიმე სლოვენურ სახელმწიფო სათათბიროს დეპუტატებთან — გელოვანსა და ჩხეიძესათვის:

„პეტერბურგი. სახელმწიფო სათათბირო. დეპუტატ გელოვანს და ჩხეიძეს.

რადგან გავიგეთ, რომ ხიზნებისთვის უნდათ გადაცემა, გარდა სახნავეებისა, აგრედვე საძოვრებისა, ქალებისა, და ტყეებისა, ჩვენ გლებები, მცხოვრებნი ოქონისა, ხუნდისუბნისა, მულრისისა, ტყისუბანისა, ახალშენისა, ნედლათისა, თერეგვანისა, თილვასი, შინდარასი — ოქონის საზოგადოებიდან გორის მაზრაში, — გთხოვთ დაიცვათ ჩვენი ინტერესები ხიზანთა საკითხის გარჩევის დროს, რადგან აღნიშნულ ადგილებით ვსარგებლობთ ჩვენც, ადგილობრივი მცხოვრებნი ხიზნებთან ერთად იმგვარივე პირობებით. დაწვრილებით წერილში.

რწმუნებული ჟღენტი, მესხი“.

**ღრმად პატივცემულო ბატონო რედაქტორო**  
უძიარჩილესად გთხოვთ თქვენს პატივცემულ ჟურნალ „კლდე“-ში ადგილი დაუთმოთ ამ ჩემს პეტარა წერილს.

## კიდევ ცოტა რამ ქართულ მეცნ. ტერმინოლოგიაზე

იმის გასაგებად თუ როგორ მუშავდება ჩვენში მეცნიერული ტერმინოლოგია, საკმარისად მიგვაჩინია მკითხველს გავაცნოთ რამოდენიმე სტრიქონი ბატონ კ. მოდებაძის წერილიდან. (იხ. „სასოფლო გაზეთი“ № 53 — 1913 წ. „ნახშირის სიმყავე და მისი გავლენა ადამიანზე.“)

„როდესაც ტკბილი დულს, ყურძნის შაქარი სრულიად იხრწნება, ჰქრება და იმის მაგიერ ჩნდება ალკოგოლი ანუ სპირტი ერთგვარი **ლაზი** ანუ **ჰაეროვანი** ნივთიერება რომელსაც, **ნახშირის სიმყავეს** ეძახიან?“

ხომ გაიგეთ მკითხველო? „ერთგვარი ლაზი“ ჩნდება თურმე, რას ნიშნავს ეს ლაზი?

ვან ჰელმონის შემდეგ გაზი ყველა ენაზე გაზია; ქართულ ენაშიაც ხშირად არის ტერმინი ნახშირი გაზად და გვიკვირს რისთვის დასჭირდა ბა-

ტონ კ. მოდებამეს ამ ახალ სახელის გამოგონება.

„ჰაეროვანი“—ეს სიტყვა უფრო პოეზიას შეეფერება ვიდრე ქიმიას! როდესაც ბბ. შანშიაშვილის და ან გრიშაშვილის ლექსებში მხვდება ჰაეროვანი, ეს ჩემთვის გასაკებია, მაგრამ როდესაც ამავე სიტყვას ქიმიკოსი მაწვდის, აქ უკვე სრულებით არაფერი მესმის. მართალია ქიმიკოსი არსებობს ერთი სიტყვა, რომელიც 3-თი იწყება, მაგრამ „ჰაეროვანი“ როდია, არამედ **ჰაერგვარი**. ბოლოს ბ. მოდებამე გვარწმუნებს, რომ ასეთ გაზს „ნახშირის სიმჟავეს ეძახიან“-ო—ნება მიბოძეთ არ დაგეთანხმეთ, ბატონებო! ვინ უწოდებს ამ გაზს „ნახშირის სიმჟავეს“, გარდა ბ. მოდებამისა?

სიტყვა „ნახშირის სიმჟავე“ გაუგებრობაა, აბსურდი.

გაგვიგონია ლიმონის სიმჟავე, ტყემლის სიმჟავე, ზოგიერთა ვაშლის სიმჟავე, მაგრამ ნახშირის სიმჟავისა რა მოგახსენოთ — წარმოდგენაც უოვლად შეუძლებელია.

როდესაც კართულად ტყემლის ანუ ლიმონის სიმჟავეზე ვლაპარაკოთ, ერთ და იმავე დროს იმას აღვნიშნავთ, რომ ტყესალი ანუ ლიმონი მჟავაა.

რაც შეეხება ნახშირს, ჩვენის აზრით ის არც მჟავე უნდა იყოს და არც ტკბილი.

ფრანგების *acide carbonique*-ს და რუსების *углекислота*-ს, ბ. მოდებამე „ნახშირის სიმჟავე“ უწოდა. შეცდომა შემდეგში მდგომარეობს: ფრანგების *acide*, რუსების *кислота* კართველების **მჟავი-ა** და არა სიმჟავე.

სიმჟავეს ფრანგულად ეძახიან *acidité*-ს და რუსულად *кислотность*; ასე რომ *acide*=*кислота*=**მჟავი**. რაც შეეხება ნახშირმანს. ჩვენ უკვე გვქონდა საუბარი „კლდის“ მეორე ნომერში. იმ კურორტულ ტერმინს, რომელსაც „ნახშირის სიმჟავეს“ უწოდებს ბ. კ. მოდებამე ჩვენ უნდა დაუძახოთ ან **ნახშირმანის მჟავი** ან და შეკვეცილად **ნახშირმჟავი**, მხოლოდ თუ ეს შეკვეცილი ფორმა ვინმარეთ ე. ი. ნახშირმჟავი, მაშინ არ უნდა დავივიწყოთ, რომ მჟავი ეკლთენის ნახშირმანს და არა ნახშირს და შეკვეცილ სიტყვაში საგულისხმოა ნახშირმანი და არა ნახშირი.

ე. ალშიბაია.

პარიზი 18 თებერვალი  
1914 წ.

რედაქტორ-გამომცემელი

რ. გაბაშვილი.

**1894 წლიდან**

**1914 წლამდის**

ს ა უ კ ე თ ე ს ო დ ვ ი ნ ო დ ი თ ვ ლ ე ბ ა დ ვ ი ნ ო

საზოგადოება „**კ ა ხ ე თ**“ -სა

ტელეფონი:

№ 73 და 3—51.

თბილისი: გოგოლის ქუჩა 63

და ერევნის მოედანი.

განყოფილებანი: ბაქოში, ასხაბადში, ტაშკენტში, მოსკოვში, ბათომში, რასტოვში და სხ.

ელექტრო-მბეჭდავი სტამბა ს. ლოსაბერიძისა, მოსკოვის ქუჩა 5.